

اشاره: مطلب پیش رو نگاهی
به برخی از روایات و احادیثی
است که در آن حضرات
معصومین علیهم السلام به برخی از
وظایف و تکالیف شیعیان اشاره
کرده‌اند. با توجه به این احادیث
می‌توان وظایف ملت ایران در
گام دوم را نیز استنتاج کرد.

وظایف و تکالیف مردم (شیعیان) از نگاه معصومین علیهم السلام

هادی مازندرانی

وظایف و مسئولیت‌ها در حوزه مسائل فردی

تسلیم

امام صادق علیه السلام: اگر مردمی خدای یگانه و بی‌شریک را بپرستند و نماز را برپا دارند و زکات را بپردازند و به حج خانه کعبه روند و ماه رمضان را روزه دارند و سپس درباره چیزی که خدا یا رسول خدا صلی الله علیه و آله انجام دهند، بگویند خوب بود خلاف آن را انجام می‌دانند، یا این را در دل خود بگذرانند، به واسطه آن مشرک گردند. [و سپس این آیه را خواند:] (نه؛ سوگند به پروردگارت ایمان ندارند تا تو را درباره آن چه در آن ستیزه دارند حکم سازند و در دل خود، گرفتگی و نگرانی از آن چه حکم کنی نداشته باشند و به خوبی تسلیم شوند). او در ادامه فرمود: [بر شما باد به تسلیم.]^۱

تقوای خدا

امام محمد باقر علیه السلام: تقوای خدا پیشه کنید و دینتان را با دروغ و تقوا حفظ کنید.^۲

دینداری

امام علی علیه السلام: دین را پناهگاه و عدالت را اسلحه خود قرار ده تا از هر بدی نجات پیدا کنی و بر هر دشمنی پیروز گردی.^۳

تعقل

پیامبر صلی الله علیه و آله: همه خوبی‌ها با عقل شناخته می‌شوند و کسی که عقل ندارد، دین ندارد.^۴

ادای حقوق

امام سجاد علیه السلام: آگاه باش خداوند تو را رحمت کند، تو در محاصره مجموعه‌ای از حقوق قرار گرفته‌ای که باید آن‌ها را رعایت کنی. هر حرکت و سکونی که داری مشمول حقی از حقوق است. همین طور اگر عضوی از اعضای بدن یا ابزار دیگری را برای کارهای خود مورد استفاده قرار دهی حقوقی به آن‌ها تعلق می‌گیرد، اگر در جایگاه و موقعیت اجتماعی قرار بگیری، باز حقوقی را بر عهده تو قرار می‌دهد. برخی از این حقوق بزرگتر از برخی دیگرند، در این میان، بزرگترین حقی که وجود دارد، حق خداوند است که اصل و منشأ حقوق است. سایر حقوق متفرع بر این حق است.^۵

دوری از گناه و محرمات امام باقر علیه السلام: به خدا قسم کسی به خدا تقرب نمی‌یابد مگر بوسیله طاعت و بندگی، ما مدرکی برای دوری از آتش در دست نداریم و نه کسی به نفع خود از خدا جتنی گرفته است، (بنابراین) هر کس مطیع و فرمانبر خدا باشد او برای دوست و نزدیک است

و هر کس خدا را معصیت کند دشمن ما شمرده می‌شود، و (بدانید که) رسیدن به ولایت و دوستی ما جز از راه عمل و دوری از حرام میسر نیست.^۶

امانتداری

رسول اکرم صلی الله علیه و آله: کسی که در دنیا به امانتی خیانت کند و آن را به صاحبش برنگرداند و آنگاه بمیرد بر دین من نمرده است و با خدا دیدار می‌کند در حالی که بر او خشمگین است.^۷

اصلاح میان مردم

رسول اکرم صلی الله علیه و آله: آیا شما را به چیزی با فضیلت‌تر از نماز و روزه و صدقه (زکات) آگاه نکنم؟ آن چیز اصلاح میان مردم است، زیرا تیره شدن رابطه میان مردم ریشه‌کن کننده دین است.^۸

استفاده درست از مواهب دنیا

امام صادق علیه السلام: پیامبر خدا صلی الله علیه و آله مردی را دیدند که موهایی ژولیده و جامه‌های چرکین و سر و وضع نامرتبی داشت، فرمودند: بهره بردن از نعمت‌های خدا و آشکار ساختن نعمت جزء دین است.^۹

اجتناب از دروغ و خیانت

امام صادق علیه السلام: مؤمن در سرشتش دروغ و خیانت نیست و دو صفت است که در منافق جمع نگردد: سیرت نیکو و دین‌شناسی.^{۱۰}

مهربانی با مردم

قلب خویش را از مهر مردم و دوستی و لطف آنان سرشار کن: هرگز مبادا که درنده‌ی خون‌آشام باشی که خوردن مردم را غنیمت بشماری، چرا که مردم دو گروه‌اند: یا برادران دینی تو‌اند یا در آفرینش همانند تو‌اند.^{۱۱}

رعایت انصاف

نسبت به خدا و بندگانش انصاف را از دست مده و نسبت به اطرافیان و خانواده و زبردستان انصاف داشته باش، که اگر انصاف را پیشه‌ی خود نسازی ستم کرده‌ای و کسی که به بندگان خدا ستم کند، خدا دشمن او است.^{۱۲}

خدمت رسانی به مردم

امام صادق علیه السلام: ای پسر جناب! هر که در راستای برآوردن حاجت برادر (دینی) اش گام بردارد، چون کسی باشد که میان صفا و مروه (برای انجام حج) گام برداشته است. و برآورنده حاجت برادر (دینی) همچون کسی است که در جنگ بدر

و احد (در صدر اسلام) در راه خدا، به خون خویش آغشته است (و به شهادت رسیده است) خدا هیچ امتی را دچار عذاب نساخته مگر هنگامی که به حق و حقوق برادران مستمندشان سستی (و بی اعتنائی) نموده اند. در ادامه می‌فرماید: ای پسر جناب! به شیعیان ما برسان و به آن‌ها بگو: مبدا گروه‌ها (و طرز فکرای منحرف) شما را اغفال کنند، به خدا سوگند! به ولایت ما (اهل بیت) نتوان دست یافت مگر با تقوا... و یاری کردن برادران دینی (با مال و جان) در راه خدا و هر کس بر مردم ستم نماید، شیعیان ما به شمار نیاید. ۱۳.

حق منحرف گشته‌اند. ۱۶.
از امام باقر: سؤال شد: آیا معرفت امام از شما خانواده (اهل بیت) بر تمام خلق واجب است؟ حضرت در پاسخ فرمود: «خدای - عزو جل - محمد: را بر تمام مردم به عنوان رسول و حجت خدا بر همه خلقتش در زمین مبعوث کرد. پس هر که به خدا و رسولش ایمان آورده، پیروی و تصدیقش کند، معرفت امام از ما خانواده بر او واجب است. کسی که به خدا و رسولش ایمان نیاورد و از او پیروی نکند و حق خدا و رسولش را نشناسد، چگونه معرفت امام بر او واجب باشد، در صورتی که حق خدا و رسولش را نشناخته است. ۱۷.

کردار و رفتار نیکو

امام صادق: به هر کس که پیرو ما است و به گفته‌های ما گوش فرا می‌دهد سلام مرا ابلاغ کن، و (بگو) من همه شما (شیعیان) را به تقوی، پرهیزکاری در دین، و تلاش و کوشش در راه خدا، و راستگویی و امانت‌داری، و سجده طولانی، و نیکو همسایه‌داری... سفارش می‌کنم، زیرا هرگاه کسی از شما به این سفارشات من عمل کند مردم می‌گویند: این «جعفری مذهب» (و شیعه) است، و من از این (اثر اجتماعی) و از اعمال شما شادمان می‌شوم و سایر مردم نیز می‌گویند: این است روش ادب و تربیت امام صادق: ولی اگر برخلاف این (روش صادقانه و مورد انتظار) بودید، من از عملکرد شما غمگین و شرمند می‌گردم!! و مردم نیز (با ناراحتی) خواهند گفت: این هم اثر تربیتی امام صادق:!! (و این هم شیعه امام صادق: ۱۴.

محبت و دوستی اهل بیت

امام صادق: به راستی که خداوند ولایت ما را فرض گردانیده و مودت ما واجب است. به خدا سوگند، ما از روی هوس سخن نمی‌گوییم و به آرای شخصی خود عمل نمی‌کنیم و سخنی را نمی‌گوییم جز آن که خدای - عزوجل - گفته است. ۱۸.

امام رضا: هر کس ما اهل بیت را دوست بدارد، خداوند روز قیامت او را در حال امن، سلامت و دل آزاری محشور می‌کند. ۱۹.

ولایت‌مداری و ولایت‌پذیری

امام صادق: شیعه ما نیست کسی که به زبان بگوید شیعه هستم ولی در عمل با ما مخالفت کند و آثار ما را زیر پاگذارد، ولیکن شیعه کسی است که با زبان و دل با ما موافق باشد و آثار ما را پیروی کند و مانند ما رفتار نماید، چنین کسانی شیعه (واقعی) ما هستند. ۲۰.

وظایف و مسئولیت‌ها در حوزه مسائل دینی و سیاسی

کسب رضای الهی

پیامبر: هر کس رضای خدا به خشم مردم جوید، خداوند از او خشنود شود و مردم را از او خشنود کند و هر کس رضای مردم را به خشم خدا جوید، خداوند بر او خشم گیرد و مردم را از او خشمگین کند. ۱۵.

اطاعت و فرمانبرداری

امام صادق: به راستی که خداوند دوستی و موالات ما را واجب کرد و اطاعت ما را فرض گردانید. ۲۱.
امام علی: «ما داعیان حق و پیشوایان خلق و زبان صدق خداییم. کسی که از ما اطاعت کند به عزت و قدرت رسد و کسی که نافرمانی کند، هلاک گردد. ۲۲.

امام رضا: آگاه باشید و بدانید همانا سر اطاعت و فرمانبرداری خدای سبحان «تسلیم» است بر آن چه می‌دانیم و آن چه نمی‌دانیم، پس سر معاصی و نافرمانی خداوند «رد» بر امامان است و خدای عزوجل مردم را فقط بر فرمانبرداری بر آن چه می‌دانند و نمی‌دانند، از باب واجب نمون حجت و قطع و نابودی شبهه امتحان کرده است. ۲۳.

تمسک به قرآن و اهل بیت

پیامبر اکرم: اما بعد، ای مردم! من بشری هستم و نزدیک است فرستاده پروردگارم بیاید و دعوت او را اجابت کنم، من در میان شما دو چیز گران‌مایه به یادگار می‌گذارم: نخست کتاب خدا که در آن هدایت و نور است، پس کتاب خدا را بگیرید و به آن تمسک جوید. پیامبر: تشویق و ترغیب فراوانی درباره قرآن کرد، سپس فرمود: و اهل بیتم را به شما توصیه می‌کنم، که خدا را درباره اهل بیتم فراموش نکنید.

معرفت اهل بیت

امام علی: خداوند ما (اهل بیت) را درهای وصول به معرفتش و صراط و طریق رسیدن به خود قرار داده؛ بنابراین، کسانی که از ولایت ما منحرف گردند یا دیگری را بر ما ترجیح دهند، از طریق

انتظار ظهور حضرت مهدی

امام زمان: چنان چه شیعیان ما که خدا به طاعت خود موقفشان بدارد، قلبا در وفای به عهدشان اجتماع می‌کردند نه تنها سعادت لقای ما از ایشان به تأخیر نمی‌افتاد، که سعادت

نرم‌ترند و زنان خویش را بیشتر گرامی می‌دارند. ۳۳
 امام سجاده^{علیه السلام}: کسی که به آن چه خداوند بر او واجب ساخته
 عمل کند از بهترین مردمان است. ۳۴
 امام علی^{علیه السلام}: پرهیزکار را سه نشانه است: اخلاص در عمل،
 کوتاهی آرزو و بهره گرفتن از فرصت‌ها. ۳۵

نشانه‌های یک انسان خوب

امام علی^{علیه السلام}: شیعیان ما کسانی‌اند که در راه ولایت ما بذل
 و بخشش می‌کنند، در راه دوستی ما به یکدیگر محبت
 می‌نمایند، در راه زنده نگاه‌داشتن امر و مکتب ما به دیدار هم
 می‌روند. چون خصم‌گین شوند، ظلم نمی‌کنند و چون راضی
 شوند، زیادروی نمی‌کنند، برای همسایگان‌شان مایه برکت‌اند
 و نسبت به هم نشیبتان خود در صلح و آرامش‌اند. ۲۶

مشاهده ما با شتاب به ایشان می‌رسید، و این‌ها همه در
 پرتو شناخت کامل ما و صداقت محض نسبت به ما می‌باشد؛
 بنابراین هیچ چیز ما را از ایشان محبوس نمی‌دارد، جز اخباری
 که از ایشان به ما می‌رسد و ما را مکروه و ناراحت می‌سازد
 و از ایشان انتظار نداریم. ۲۴

چهار

امام علی^{علیه السلام}: در حقیقت خداوند جهاد را واجب گردانید و آن
 را بزرگداشت و مایه پیروزی و یاور خود قرارش داد. به خدا
 سوگند کار دنیا و دین جز با جهاد درست نمی‌شود. ۲۵

امر به معروف و نهی از منکر

رسول الله^{صلی الله علیه و آله}: هرگاه (مردم) امر به معروف و نهی از منکر
 نکنند، و از نیکان خاندان من پیروی نمایند، خداوند بدان‌شان
 را بر آنان مسلط گرداند و نیکان‌شان دعا کنند اما دعایشان
 مستجاب نشود. ۲۶

بصیرت

امام صادق^{علیه السلام}: آن کس که بدون بصیرت حرکت می‌کند مانند
 کسی است که بی‌راهه می‌رود و تند رفتنش جز به دور شدن
 از راه نمی‌انجامد. ۲۷

مدارا با مردم

رسول اکرم^{صلی الله علیه و آله}: عاقل‌ترین مردم کسی است که بیشتر با
 مردم مدارا کند. ۲۸

پرهیز از ظلم

رسول اکرم^{صلی الله علیه و آله}: از نفرین مظلوم بترسید اگر چه کافر باشد،
 زیرا در برابر نفرین مظلوم پرده و مانعی نیست. ۲۹

یکدلی و اتحاد

امام علی^{علیه السلام}: از چند زندگی و اختلاف در دین خدا بهره‌بیزید،
 زیرا یک‌پارچگی در آن چه حق است ولی شما آن را ناخوش
 می‌دارید، از پراکندگی در آن چه باطل است اما خوشایند شما
 می‌اشد، بهتر است. خدای سبحان به هیچ‌یک از گذشتگان
 و باقی‌ماندگان بر اثر تفرقه و جدایی خیر و خوبی عطا نکرده
 است. ۳۰

بهترین مردم کیست؟

امام علی^{علیه السلام}: بهترین مردم کسی است که نفع رساننده مردم
 باشد. ۳۱

پیامبر اکرم^{صلی الله علیه و آله}: ارجمندترین مردم کسی است که آن چه را که
 برایش سودی ندارد رها کند. ۳۲
 حضرت فاطمه^{علیها السلام} (س): بهترین شما کسانی‌اند که با مردم

پی‌نوشت‌ها

۱. کافی، ج ۱، ص ۳۹۰
۲. کافی، ج ۲، ص ۷۴
۳. مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۱۱، ص ۳۱۹
۴. تحف العقول، ص ۵۴
۵. بخارالانوار، ج ۷۱، ص ۱۰
۶. اصول کافی، ج ۲، ص ۷۴
۷. جامع الاحادیث الشیعه، ج ۲۳، ص ۱۱۵۴
۸. نهج الفصاحه، ص ۲۳۰، ج ۲، ص ۴۵۸
۹. کافی، ج ۶، ص ۳۹۹
۱۰. تحف العقول، ص ۳۶۷
۱۱. نهج البلاغه، نامه ۵۳
۱۲. نهج البلاغه، نامه ۵۳
۱۳. بخار، ج ۷۱، ص ۲۱۳
۱۴. وسائل الشیعه، ج ۸، ص ۳۸۹
۱۵. نهج الفصاحه، ص ۷۲۹
۱۶. اصول کافی، ج ۱، ص ۲۶۱
۱۷. اصول کافی، ج ۱، ص ۲۵۵
۱۸. منابع الموده، ج ۲، ص ۳۲۲
۱۹. عیون اخبار الرضا، ج ۲، ص ۹۵
۲۰. وسائل الشیعه ج ۱۱، ص ۱۹۶
۲۱. شیخ مفید، الاختصاص، ص ۲۴۱
۲۲. حسین بن سعید اهوازی، الزهد، ص ۱۰۴
۲۳. بخارالانوار، ج ۷۸، ص ۳۴۸
۲۴. طبرسی، احتجاج، ج ۲، ص ۳۲۵
۲۵. وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۱۵
۲۶. کافی، ج ۲، ص ۳۷۴
۲۷. کافی، ج ۱، ص ۴۳
۲۸. من لایحضره الفقیه ج ۴، ص ۳۹۵
۲۹. نهج الفصاحه ص ۱۶۴، ج ۲، ص ۴۸
۳۰. نهج البلاغه، خطبه ۱۷۶
۳۱. تصنیف غررالحکم و دررالکلم ص ۴۵۰
۳۲. من لایحضره الفقیه ج ۴، ص ۳۹۵
۳۳. عوالم العلوم ج ۱۱، ص ۹۰۹
۳۴. کافی، ج ۲، ص ۸۱
۳۵. تصنیف غررالحکم و دررالکلم ص ۳۷۴
۳۶. کافی، ج ۲، ص ۳۳۶ و ۳۳۷

